

หนังสือชุด "พอเพียงเพื่อแผ่นดินเกิด"

เพื่อ
แผ่นดินเกิด

ศรีศักร วัลลิโภดม

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ

สยามมาตุภูมิ

"ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น" ประวัติศาสตร์ของสังคมที่หายไป

ภูมิวัฒนธรรมและการศึกษาท้องถิ่น

หนังสือชุดพอเพียงเพื่อแผ่นดินเกิด

เพื่อแผ่นดินเกิด

ศรีศักร วัลลิโภดม
วลัยลักษณ์ ทรงศิริ

เรื่อง ศรีศักร วัลลิโภดม, วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ เรียบเรียง ภาพพันธ์ รักษาศรีทอง
ออกแบบปก ดวงพร วิชญ์พงษ์กุล ออกแบบรูปเล่ม วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ
ภาพประกอบ วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ, กฤตกรรณ สุวรรณกาญจน์ พิสูจน์อักษร พรพิมล
เจริญบุตร พิมพ์ครั้งแรก กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ จัดพิมพ์โดย มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์,
www.lek-prapai.org หรือ www.facebook.com/lekfound, Email :
Vlekprapaifoundation@gmail.com ที่อยู่ ๓๙๗ ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ
เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทรศัพท์ / โทรสาร ๐-๒๒๘๐-๓๓๔๐,

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
ศรีศักร วัลลิโภดม.

เพื่อแผ่นดินเกิด.-- กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ , 2556.

167 หน้า.

1.ไทย--ประวัติศาสตร์. 2. ไทย--ความเป็นอยู่และประเพณี. I. วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ,
ผู้แต่งร่วม. II. ชื่อเรื่อง.

959.3

ISBN 978-616-91559-1-1

สารบัญ

คำนำ	๕
------	---

บทนำ

เพื่อชาติภูมิ “สยามประเทศ” ศรีศักร วัลลิโภดม	๗
--	---

๑

“สยาม” มาตุภูมิ ศรีศักร วัลลิโภดม	๒๕
-----------------------------------	----

๒

“ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ประวัติศาสตร์ของสังคมที่หายไป ศรีศักร วัลลิโภดม	๔๗
--	----

๓

“ภูมิวัฒนธรรม” และการศึกษาท้องถิ่น ศรีศักร วัลลิโภดม	๖๓
---	----

๔

“รักษ์เชียงของ” รักแม่น้ำโขง วลัยลักษณ์ ทรงศิริ	๗๙
---	----

๕

“มนตร์รักแม่กลอง” ของคนรักแม่กลอง

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ

๑๐๗

๖

“ฮักเมืองน่าน” พลังจากศรัทธาและภูมิปัญญาท้องถิ่น

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ

๑๒๕

๗

“ป่าคือบ้านและชีวิต” ปกาเกอญอ ห้วยหินลาดโน

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ

๑๔๕

คำนำ

วัตถุประสงค์ในการผลิตสารคดี “พอเพียงเพื่อแผ่นดินเกิด” และการนำเอาเนื้อหาในการทำสารคดีมาจัดทำเป็นหนังสือ “ชุดพอเพียงเพื่อแผ่นดินเกิด” นี้ มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ มีความมุ่งหมายเพื่อสร้างให้เกิดความเข้าใจในหลักการทางสังคมและวัฒนธรรมที่เคยเป็นเสาหลักของสังคมไทยมาโดยตลอด แต่ปัจจุบันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้คนมีทั้งที่ปรับตัวได้และปรับตัวไม่ได้ และต้องเผชิญภาวะสับสนในสังคมไทยที่ยิ่งเหิงวุ่นวาย มีความรุนแรง และไร้ซึ่งรากฐานทางชีวิตวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่น่าตกใจ

การปลูกฝังความเป็นวัฒนธรรม “สยาม” ตั้งแต่สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นหาได้เน้นความสำคัญของวัฒนธรรมส่วนกลาง เช่น จากกรุงเทพฯ เป็นหลักไม่ หากเอื้ออาทรต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ด้วย ดังเห็นได้จากการมองคนท้องถิ่นผ่านพื้นที่ซึ่งเป็นบ้านเป็นเมืองแทน

แต่การเน้นการบูรณาการด้วยวัฒนธรรมของส่วนกลางที่เรียกว่า วัฒนธรรมไทย ตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาจนทุกวันนี้ก็ยังเหมือนเดิม เป็นการเน้นในด้าน “ศิลปวัฒนธรรม” ในลักษณะที่เป็น “อารยธรรม” ที่เข้าไม่ถึงความเป็นคนและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์แต่อย่างใด

และเป็นการเน้นแต่วัฒนธรรมหลวงที่เข้าไม่ถึงวัฒนธรรมราษฎร์อันเป็นชีวิตวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

“ชีวิตวัฒนธรรม” หรือ “สังคมวัฒนธรรม” นั่นคือ วัฒนธรรมที่คนในแทบทุกสังคมในโลกต้องปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ กระทรวงวัฒนธรรมจึงน่าจะทำหน้าที่ให้เต็มทีในการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ผู้คนในท้องถิ่นได้ใช้ในการปลูก

ผังวัฒนธรรมแก่เยาวชนของตน เพื่อแบ่งเบาภาระของกระทรวงศึกษาธิการในการสนับสนุนการศึกษาที่เน้นการเล่าเรียนเป็นสำคัญ

แต่ถ้าทำไม่ได้ก็นับเป็นการลั่นหัวของคนที่สังคมที่จะต้องพึ่งพารัฐบาล และจะนำไปสู่ความขัดแย้งเพิ่มขึ้น

เพราะความจริงในโลกที่เป็นโลกาภิวัตน์ในทุกวันนี้เป็นโลกของ “สังคมพหุลักษณะ” ที่แทบทุกชาติพันธุ์ต่างเรียกร้องความเป็นตัวตนทางอัตลักษณ์ท่ามกลางการอยู่ร่วมกันอย่างเสมอภาคและมีเสรีภาพของโลกประชาธิปไตย

แต่ความเป็นประชาธิปไตยของคนไทยนั้น มิแต่การปลูกฝังกันแบบจากข้างบน ลงล่าง ที่อ้างแต่ “ความเชื่อ” เท่านั้น ซึ่งเกิดจาก “การลอกเลียนแบบประชาธิปไตยจากทางตะวันตก” มาแต่เพียงอย่างเดียว

เพราะประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นจากการเขียนกฎหมายและข้อบังคับโดยคนนั้น “ไม่อาจควบคุมศีลธรรมและจริยธรรม” ได้

ดังเห็นได้จากผู้มีอำนาจทางการเมืองละเมิดสิทธิมนุษยชน แก้อัศจรรย์มนูญ หรือเขียนรัฐธรรมนูญเพื่อประโยชน์ของพวกตนเองกันเรื่อยมา

ความเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ต้องอาศัยธรรมาธิปไตย อันมีอยู่ในพระพุทธศาสนาจึงจะรักษาความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนได้

สารคดี “พอเพียงเพื่อแผ่นดิน” จึงผลิตขึ้นมาเพื่อสะท้อน “ชีวิตวัฒนธรรม” ของท้องถิ่นต่างๆ ที่มีอยู่อย่างมากมาย และเคยมีธรรมภิบาลคอยกำกับอยู่เสมอมา

เพื่อให้เห็นความหลากหลายที่เรียกว่าพหุลักษณะทางสังคมที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงในแนวคิดประชาธิปไตยแบบอุดมคติที่สังคมไทยยังคงเดินทางไปไม่ถึง

มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์

โลกาภิวัตน์ในทุกวันนี้
กำลังทำให้คนทั่วโลกอยู่ในภาวะโลกาภิวัตน์

อันเนื่องมาจากการที่คนยอมรับ
และรับรู้วิถีทางตะวันตก
ที่มาจากกระบวนการเมืองแบบประชาธิปไตย
ซึ่งทำให้มีการซื้อขายเสี่ยง
ในการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร

เป็นระบบการปกครองที่ทำให้คนชั่วร้าย
สามารถใช้เงินซื้อตำแหน่ง
เข้ามามีอำนาจในรัฐสภาและรัฐบาล
และความเลื่อมใสในเรื่องเศรษฐกิจเสรีทุนนิยม
ที่ทำให้คนเน้นความเป็นปัจเจก
เพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพรรคพวก
เป็นระบบเศรษฐกิจ
ที่ทำให้คนที่เป่ย์ลัทธิลัทธิคอมมิวนิสต์กลายเป็นเดรัจฉาน
แย่งชิง แข่งขัน และทำลายล้าง
ซึ่งกันและกัน อย่างไม่มี
สำนึกของคนที่อยู่ในชาติภูมิเดียวกัน
แต่การที่คนมีสติปัญญาในชาติจะหลุดพ้นจาก
การครอบงำของโลกาภิวัตน์นั้น
จำต้องฟื้นฟูวิถีตะวันออก
และเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมาต่อรอง

เพื่อชาติภูมิ “สยามประเทศ”

บทนำ

เพื่อ อนาคตที่ดี

“ สยามประเทศ ”

สำหรับมนุษยชาติในปัจจุบัน โลกนี้มีภพภูมิทางวัฒนธรรม ๓ ภูมิด้วยกัน คือ

โลกภูมิ ชาตภูมิ และมาตุภูมิ

สำหรับ “โลกภูมิ” นั้น ก่อนยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ เรามักแบ่งเป็นโลกซีกตะวันออกและตะวันตกที่ผู้คนมีวิถีทัศน์ในการมองโลกต่างกันในเรื่อง จักรวาล [Cosmology]

ทางตะวันตกเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล คือสิ่งที่มนุษย์ควบคุมได้ด้วยพลังความคิด สติปัญญาและความสามารถ

ในขณะที่ทางตะวันออกเห็นว่าจักรวาลมีความกว้างใหญ่ ลึกล้ำสุดความสามารถที่มนุษย์จะควบคุมได้ เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้และสยบกับสิ่งลี้ลับที่ไม่สามารถควบคุมได้ นั่นก็คือ

มิติในสิ่งเหนือธรรมชาติ

โดยธรรมชาติมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่พึ่งตนเองไม่ได้ทั้งกายและจิตใจ นับเป็นสัตว์ที่อ่อนแอกว่าสัตว์ใหญ่ๆ หลายประเภท เช่น พวกเสือ สิงห์ กระติง แรด ที่พอคลอດออกมาจากท้องแม่ได้ไม่นานก็หากินและช่วยตัวเองได้

และเพื่อความอยู่รอด ธรรมชาติจึงสร้างให้มนุษย์ต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งนอกกายใน ๓ มิติ คือ

มิติแรก ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ที่ต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่ที่เรียกว่า สังคม ที่แลเห็นจากความสัมพันธ์ตั้งแต่ครอบครัว เครือญาติ เผ่าพันธุ์ และชุมชนบ้านและเมือง โดยการต้องอยู่เป็นกลุ่มนี้ มนุษย์จึงเป็นสัตว์โลกที่เรียกว่า สัตว์สังคม ซึ่งแตกต่างไปจากสัตว์เดี่ยว เช่น เสือ สิงห์ กระติง แรด

มิติที่สอง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ อันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในด้านที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน และการอยู่ร่วมกันทางสังคม

มิตที่สาม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ มิตที่สามนี้สัตว์โลกอื่นๆ ไม่มี เพราะเป็นมิตในเรื่อง *ความเชื่อ* เหตุที่สัตว์อื่นไม่มีเพราะธรรมชาติไม่สร้างสรรค์ให้มีศักยภาพในการเรียนรู้ และมีความจำความสามารถในการเรียนรู้ นั้น ทำให้มนุษย์คิดเป็น ทำเป็น สร้างความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลและพิสูจน์ได้ ควบคุมได้ เช่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งการสื่อสารกันด้วยภาษาทั้งคำพูดและตัวอักษร อันเป็นระบบทางสัญลักษณ์ได้

แต่ก็มีหลายอย่างอีกมากมายในจักรวาลที่มนุษย์ยังเรียนรู้ไม่ถึงและไม่สามารถอธิบายได้ในเชิงวิทยาศาสตร์และควบคุมได้โดยเทคโนโลยี อันนับเป็นความไม่รู้ที่ไม่สามารถอธิบายได้

ความไม่รู้ที่ไม่สามารถอธิบายได้และควบคุมได้นี้ ทำให้เกิดความกลัวที่นำไปสู่ความรู้สึกไม่มั่นคง ขาดสิ่งยึดเหนี่ยว จึงต้องหันมาอธิบายด้วย *ความเชื่อ* ในอำนาจเหนือธรรมชาติ

พิธีสงฆ์แม่เจ้าอยู่หัวและประเพณีต้ายายย่าน “โนราโรงครู”
ที่วัดท่ากระดี่ ตำบลคลองรี อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา
เป็นประเพณีบูชาบรรพบุรุษอย่างหนึ่งของชาวลุ่มทะเลสาบสงขลา

ความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาตินี้ คือที่มาของมิติที่สามที่กล่าวมาแล้ว เป็นความเชื่อที่มีทั้งมนุษย์สยบกับอำนาจเหนือธรรมชาติ อันเป็นที่มาของความเชื่อทางศาสนากับความเชื่อที่มนุษย์พยายามใช้อำนาจเหนือธรรมชาติด้วยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์

ความเชื่อทางศาสนาเปรียบเหมือนองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในขณะที่ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์เปรียบเหมือนเทคโนโลยีฉะนั้น

“โนราโรงครู” ในประเพณีต้ายายย่าน การบูชาบรรพบุรุษที่วัดท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

คนตะวันตกมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ไม่ใคร่สมบูรณ์ พูนสุขทั้งดินฟ้าอากาศและความหลากหลายทางชีวภาพเช่นคนตะวันออก จึงต้องต่อสู้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่ดำรงชีวิตรอดตลอดเวลา มักจะมองโลก [World View] ในลักษณะที่ต้องควบคุมจักรวาลด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

คนเหล่านี้จึงให้ความสำคัญกับสิ่งเหนือธรรมชาติหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ น้อย และเน้นพัฒนาการเรียนรู้และประดิษฐ์ในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างก้าวหน้า

ต่างกับคนตะวันออกที่อยู่ในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพดีกว่า จึงไม่สนใจในเรื่องความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และให้ความสำคัญการสยบกับจักรวาลแทน เพราะมีความเชื่อว่า มีหลายสิ่งหลายอย่างในจักรวาลที่มนุษย์มีความรู้ไม่ถึงและไม่สามารถควบคุมได้ หากเป็นเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติที่ต้องสยบด้วยความเชื่อทางศาสนาและควบคุมด้วยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ อันเป็นเรื่องของจิตวิญญาณที่แสดงออกในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์มากกว่าความเป็นจริงทางรูปธรรม

ด้วยการมองโลกที่แตกต่างกันของคนทั้งสองกลุ่มดังกล่าวทำให้แลเห็นพัฒนาการทางอารยธรรมที่ต่างกัน โดยคนตะวันตกจะมีพัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้า และลดความสำคัญของอดีตเข้าสู่ผลสำเร็จทางวัตถุในปัจจุบันและอนาคตอันเป็นผลให้โลกธรรมชาติ โลกทางจิตวิญญาณเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนยุคใหม่ของโลกในทางเศรษฐกิจและการเมือง [Globalization]

ในขณะที่คนตะวันออกยังเห็นความสำคัญของอดีตและความรุ่งเรืองในอารยธรรมทางศาสนา ประเพณี พิธีกรรม และศิลปวัฒนธรรม อันเป็นรากเหง้าในความเป็นมนุษย์ในแต่ละถิ่นฐานบ้านเมืองที่มีความแตกต่างกันออกไปทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์

การปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ อันนับเป็นความสำเร็จของคนตะวันตกนั้น มีผลเป็นอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของคนทางซีกตะวันออกของโลก

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในเรื่องเครื่องจักรกล ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการใช้เครื่องยนต์แทนแรงงานคนในด้านการผลิต หากยังครอบคลุมไปถึงการพัฒนาเรือกลไฟที่เป็นทั้งเรือสินค้าและเรือรบในการเดินสมุทรและบรรดาอาวุธสงครามที่มีอำนาจในการทำลายล้าง ทำให้คนตะวันตก มีอำนาจทางทะเลและการคมนาคม

เสมาหินทรายปักล้อมรอบ
ศาสนสถานสมัยทวารวดี
ตอนปลายในเขตวัฒนธรรม
ลุ่มน้ำชี อันเป็นการบ่งชี้ถึง
พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในทาง
พุทธศาสนาของชุมชน
ที่สืบเนื่องมาโดยตลอด
เสมาหินทรายที่
พระธาตุก่องข้าวน้อย
ตำบลตาตทอง อำเภอมือง
จังหวัดยโสธร

สภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านในอีสาน ที่ยังมีการร่วมกันจับปลาในแหล่งน้ำขนาดเล็ก
บ้านนาหมอม้า อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ

เดินเรือเข้ามาสำรวจแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของคนตะวันออก นำทั้งลัทธิศาสนาและการปกครองเข้ามาบูรณาณาเข้าบ้านเมืองทางตะวันออกเป็นอาณานิคม

ยุคของการล่าอาณานิคมดังกล่าวนี้ นับเนื่องเป็นการทำให้โลกเป็นหนึ่งเดียวกันภายใต้อารยธรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของคนตะวันตก รวมถึงการให้การศึกษาและปลูกฝังความเป็นคนตะวันตกให้กับคนตะวันออกอย่างต่อเนื่องหลายชั่วอายุคน อันเป็นผลให้เกิดการมองโลกและค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ให้เปลี่ยนไปเป็นแบบตะวันตก

ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นตะวันตกเป็นเรื่องศิวิไลซ์และทันสมัย คู่มือหน้ามีตาแต่สิ่งที่เป็นตะวันออกดูล้าหลัง ไม่ทันสมัยและแสนเขย

การครอบงำของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีต่อคนตะวันออกนั้นตรึงแน่นและตกผลึก แม้ว่ายุคอาณานิคมจะผ่านพ้นไป เพราะสู้กระแส ชาตินิยม [Nationalism]

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
อดีตนายกรัฐมนตรี
ระหว่าง
พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๐๖

ในบรรดาคนตะวันตกวันออกรุ่นใหม่ที่ต้องการเป็นอิสระในทางเศรษฐกิจและการเมืองไม่ได้ก็ตาม

แต่การให้คุณค่าและเกียรติภูมิของอารยธรรมตะวันตกก็ยังคงซึมซาบและซึมซับอยู่ในบรรดาคนรุ่นใหม่เพื่อความทันสมัยอยู่ดี โดยเฉพาะคนในสังคมไทยที่อ้างตนเองว่าไม่เคยเป็นเมืองขึ้นและเป็นอาณานิคมทางการเมืองของคนตะวันตกนั้น แท้จริงแล้วเป็นอาณานิคมทางปัญญาของคนตะวันตกตลอดมา ทั้งระบบการปกครอง การยุติธรรม และการศึกษา ดังเห็นได้จากใครที่มีหน้ามีตาเป็นคนใหญ่คนโตได้นั้น มักต้องไปเรียนเมืองนอกแทบทั้งสิ้น

ยิ่งในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ อันเป็นยุคสงครามเย็นด้วยแล้ว คนไทยซึ่งเป็นคนตะวันตกออกได้กลายเป็นทาสทางปัญญาของคนอเมริกันอย่างถอนตัวไม่ขึ้น ทั้งในรูปแบบและเนื้อหาสาระ นับแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่นำประเทศเข้าสู่ยุคพัฒนา อันเป็นการเปลี่ยนสังคมเกษตรกรรมที่มีมาแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมอย่างเข้มข้น

จนคนทั้งระดับบนและระดับล่างแต่รุ่นปู่ย่าตายายมาจนถึงรุ่นพ่อแม่และลูกหลานนับได้สามชั่วคนในทุกวันนี้ ล้วนเอาแบบอย่างจากอเมริกันเกือบหมดสิ้น นับเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมแบบแทบไม่เหลือรากเหลือโคนของอารยธรรมตะวันตกอยู่เลย

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ อันนับเป็น “ยุคคนสยามใหม่” นั้น แม้จะได้รับอิทธิพลอารยธรรมตะวันตกอย่างมากมายก็ตาม แต่ก็อยู่ในกระแสของชาตินิยมที่มีการปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเข้าสู่ยุคใหม่ในลักษณะที่ยังมีของเก่าผสมผสานอย่างมีดุลยภาพ [Blending] ที่ยังแลเห็นอัตลักษณ์ของคนสยามได้ชัด

หรือเมื่อถึงสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่รัฐบาลเชื้อชาตินิยมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เปลี่ยนชื่อประเทศสยามมาเป็นประเทศไทย ความเป็นคนไทยก็ทำได้แตกต่างไปจากคนสยามก่อนหน้านี้แล้ว

เพราะพื้นฐานสังคมของประเทศยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ยังแลเห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติอยู่

แต่การเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรกรรมที่มีมาแต่สยามใหม่ครั้งรัชกาลที่ ๕ เข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมในยุคพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองแต่สมัย **จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์** เป็นต้นมานั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคสยามใหม่อย่างแท้จริง

อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ของมนุษย์กับจักรวาลในมิติคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติได้ค่อยเปลี่ยนและถูกทำลายลงเป็นลำดับ

และดูเหมือนสิ้นในยุคปัจจุบันอันเป็นยุคของการปฏิวัติข่าวสารข้อมูล [Information Revolution] ที่ทำให้โลกเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างไร้มิติของเวลาและพื้นที่ นับเป็นกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่ดำรงอยู่ในทุกวันนี้ แต่ว่าแตกต่างจากครั้งที่แล้วที่มาจากประเทศใหญ่ๆ ที่เป็นมหาอำนาจทางตะวันตก แต่ครั้งนี้มาจากอำนาจเหนือรัฐและเหนือทุนของบรรษัทข้ามชาติที่มีทั้งทางตะวันตกและตะวันออกกำลังครอบงำพลโลกทั้งตะวันตกและตะวันออกเป็นระยะเสมอมา ในรูปของการเปลี่ยนระเบียบโลกใหม่ [New World Order]

ทำให้เกิดปฏิกิริยาโต้ตอบจากหลายๆ ประเทศที่ยังคงมีรากเหง้าของอารยธรรมเก่าเหลืออยู่ โดยเฉพาะบรรดาประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามที่ไม่ยอมให้โลกาภิวัตน์มาทำลายความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้เกิดการตอบโต้กันอย่างรุนแรงในรูปของสงครามที่มองไม่เห็นฝ่ายปรปักษ์ระหว่างผู้ที่ใช้พลังทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทางทำลายล้างศัตรูกับผู้ที่มีพลังทางเทคโนโลยีน้อยกว่า แต่มีพลังทางจิตใจในด้านศาสนาและจิตวิญญาณสูงกว่า

การระเบิดตึกเวิลด์เทรดกลางกรุงนิวยอร์กของอเมริกาอันเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญสูงสุดทางวัตถุทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง คือการประกาศสงครามของสองขั้วใหญ่ในโลกในรูปแบบของสงครามที่มองไม่เห็นที่กำลังลุกลามและแพร่หลายในขณะนี้

แต่ก็มีอีกหลายๆ ประเทศที่ได้รับผลจากการครอบงำจากอารยธรรมตะวันตกจนเสียบ้านเสียเมืองมาแล้ว ไม่ยอมให้กระแสโลกาภิวัตน์ในสมัยใหม่นี้เข้ามาครอบงำและไม่แสดงการต่อต้านอย่างรุนแรง หากให้ความสำคัญไปกับการต่อรองแทน ในรูปแบบของการจัดการเมือง การปกครอง และการบริหาร ให้การปกครองท้องถิ่นมีพลังและมีสติปัญญาที่จะทบทวนและเรียนรู้ว่า ชีวิตวัฒนธรรมในสังคมท้องถิ่นอันเป็นแผ่นดินเกิดของตน อันมีคนหลายเผ่าพันธุ์และภาษามายู่รวมกันนั้นเคยอยู่ร่วมกันมาอย่างราบรื่นอย่างไร และอะไรที่เป็นเหตุและกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่ยังมีความหมายและความสำคัญอยู่เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการรับสิ่งใหม่ ความรู้ใหม่ นวัตกรรมใหม่ ที่มาจากโลกาภิวัตน์มาปรับให้เข้ากับของเดิมที่จะไม่

ทำให้การอยู่ร่วมกันในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของคนในถิ่นกำเนิดเกิดความเดือดร้อนและขัดแย้งกัน

กระแสการต่อรองการครอบงำของโลกาภิวัตน์ที่ว่านี้ทั่วโลกเรียกว่า *ท้องถิ่นวัฒนา* หรือ *ท้องถิ่นวิวัฒน์* [Localization]

ประเทศที่เป็นตัวอย่างเป็นเลิศในหมู่คนตะวันตกในทุกวันนี้ก็คือประเทศเวียดนาม เป็นประเทศที่มีทั้งการต่อสู้และต่อรองกับการครอบงำของโลกตะวันตกมาอย่างโชกโชนถึงขนาดบ้านเมืองถูกทำลายราบเป็นหน้ากลองก็ว่าได้ คนเวียดนามหลายชาติพันธุ์ที่เกิดในประเทศเวียดนามอันเป็นแผ่นดินเกิดหรือชาติภูมิรวมกำลังกันต่อสู้ทั้งกายและจิตใจเพื่อขับไล่อเมริกันผู้เป็นมหาอำนาจอย่างไม่ท้อถอยแม้ว่าจะถูกฆ่าตายไปเป็นจำนวนหลายล้านคน จนในที่สุดมหาอำนาจยอมจำนน ประเทศเวียดนามอันเป็นชาติภูมิที่ถูกอเมริกันแบ่งแยกออกเป็นเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ก็กลับมารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้ผู้นำที่เสียสละคือ *โฮจิมินห์*

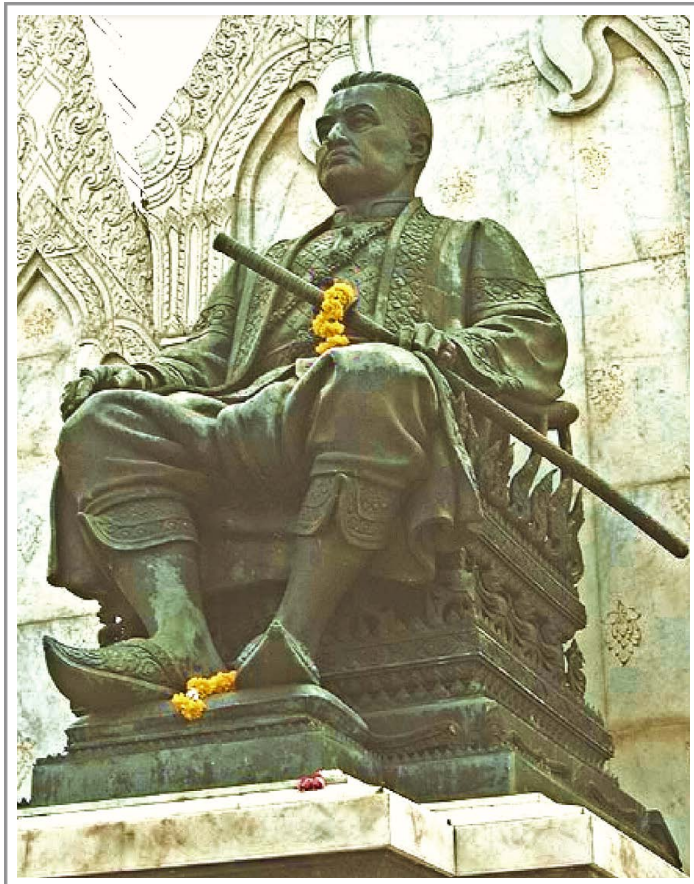
เมื่อ “ชาติภูมิ” กลับมาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว “มาตุภูมิ” อันเป็นแผ่นดินเกิดในระดับท้องถิ่นก็ฟื้นตามมา

ความเป็นมนุษย์อันเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติก็กลับมาสร้างภาวะสมดุลในการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ดังเดิม โดยเฉพาะในระดับมาตุภูมิหรือท้องถิ่นนั้นคือพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดสำนึกชาติภูมิอย่างแท้จริง

เพราะท่ามกลางความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างตระหนักถึงการที่จะอยู่ร่วมกันในประเทศชาติเดียวกัน

ในการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูบ้านเมืองของคนเวียดนามนั้น เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมในลักษณะและรูปแบบที่เป็นธรรมชาติจากข้างล่างขึ้นบนคือ “ท้องถิ่นวัฒนา” มากกว่าการพัฒนาจากข้างบนลงล่างในกระแสของโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้เกิดความแตกสลายของชาติภูมิและมาตุภูมิดังเช่นในประเทศไทยทุกวันนี้

เวียดนามฟื้นตัวจากระดับครัวเรือนในระบบเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มตั้งแต่การเพาะปลูกข้าวและพืชพันธุ์เพื่อบริโภคในพื้นที่แปลงเล็กๆ ของครอบครัวก่อน

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงเตือนสติเจ้านายและขุนนางยุคนั้นว่า
“ความรู้ ความก้าวหน้า และความเจริญทางตะวันตกนั้น
จำต้องเรียนรู้และควรเรียนรู้ แต่อย่าให้ถึงขนาดเลื่อมใส”

เป็นพืชผสมผสาน บริโภคก่อน เหลือจึงขายเข้าสู่ตลาดสดของชุมชน ในขณะที่พืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าว พืชผัก ถั่ว จะปลูกในแปลงใหญ่ที่ร่วมกันทำในกลุ่มของเครือญาติและผู้ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน

ในการจัดการน้ำอันเป็นสมบัติร่วมกันของชุมชนในท้องถิ่นก็เน้นชลประทาน ราษฎรกับลำนํ้าธรรมชาติที่ชุมชนเคยใช้ร่วมกันมาแต่อดีต โดยไม่ทำลายต้นน้ำ อีกทั้งรักษาป่าเขาและท้องทุ่งที่เป็นพื้นที่สาธารณะของท้องถิ่น โดยไม่ให้สัมปทานแก่นายทุนโดยไม่ได้รับการเห็นชอบและยินยอมจากฝ่ายปกครองท้องถิ่น

ส่วนการขยายตัวทางอุตสาหกรรมก็ค่อยเป็นค่อยไปโดยไม่สร้างโครงสร้างขั้นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นชลประทาน เขื่อนพลังงานไฟฟ้า และการสร้างถนนหนทางแบบเร่งรัดพัฒนาแบบไทยแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา

การเติบโตของบ้านเมืองอย่างรวดเร็วที่จะทำให้คนทั่วไปในท้องถิ่นเดือดร้อนก็คือ การสร้างถนนหนทางที่อาจกีดขวางทางน้ำและการกระจายน้ำ จนทำให้การเกษตรของ ท้องถิ่นเดือดร้อนและเกิดอุทกภัย รวมไปถึงการขยายตัวของบ้านเมืองที่อาจนำคนต่างถิ่นเคลื่อนย้ายเข้ามาแย่งที่ทำกินและที่อยู่อาศัยจนคนท้องถิ่นไม่อาจปรับตัวเองได้

การชะลอคนจากภายนอกเข้ามาผสมผสานดังกล่าวนี้น ทำให้แต่ละท้องถิ่นมีโอกาสนในการบูรณาการทางวัฒนธรรมและสังคมที่ทำให้คนนอกกลายเป็นคนในที่มีสำนึกท้องถิ่นอันเป็นสำนึกมาตุภูมิได้

แต่สิ่งสำคัญที่สุดในการฟื้นตัวและฟื้นสังคมประเทศชาติได้นั้นก็คือ

แม้เวียดนามจะเป็นประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ก็ตาม แต่ไม่เคยลืมอดีตของชาติภูมิคือ ประเทศชาติและเผ่าพันธุ์ในด้านประวัติศาสตร์การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

ที่คนเวียดนามหันมาฟื้นฟูเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมนุษย์ในมิติของคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทุกวันนี้ในแทบทุกท้องถิ่นของเวียดนามตั้งแต่ได้จรดเหนือ

ความเป็นชุมชนมนุษย์กลับคืนมาอย่างมีคุณภาพ โดยมีศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของสังคมในด้านความเชื่อและพิธีกรรม ทั้งวัดพุทธมหายานและโบสถ์คริสต์ โรงเรียน ท้องถิ่นมีขนาดใหญ่โต มีอุปกรณ์การเรียนพร้อมมูลให้กับเด็กของท้องถิ่นทั้งยากดีมีจนได้เรียนร่วมกันอย่างเสมอภาค และมีอนุสาวรีย์วีรชน

และหลุมศพของคนหลายชาติพันธุ์ในท้องถิ่นที่ตายร่วมกันในการต่อสู้กับพวกอเมริกันเพื่อรักษามาตุภูมิเป็นสิ่งเตือนใจและสร้างสำนึกร่วม

ตรงข้ามกับประเทศไทย สังคมไทยตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันเป็นยุคพัฒนาประเทศจากสังคมเกษตรกรรมเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมแบบตะวันตกนั้น ภายใต้อิทธิพลของอเมริกา ไทยกลายเป็นฐานทัพให้อเมริกันทำลายล้างเวียดนาม โดยถูกมองว่าเวียดนามเป็นคอมมิวนิสต์ที่กำลังจะยึดครองประเทศไทย ในขณะเดียวกันก็ทำการพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองเพื่อให้เกิดความทันสมัยแบบอเมริกันอย่างถอนรากถอนโคน

ความเป็นคนตะวันออกที่มีมาแต่เดิมที่คนไทยเคยอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และผลจากการพัฒนาบ้านเมืองในวิถีตะวันตกที่มีมาเกือบกึ่งศตวรรษในทุกวันนี้ ก็คือความล่มสลายของผู้คน ชุมชน และท้องถิ่น เกิดความแตกแยกไม่สามัคคีและฆ่าฟันเผาบ้านเผาเมืองดังเช่นที่เห็นกันในทุกวันนี้

ในทุกวันนี้ การที่บ้านเมืองเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์อย่างเต็มทีนั้น แทบจะหาคนยุคใหม่ในรุ่นพ่อแม่และลูกหลานที่มีความรู้และเข้าใจรากเหง้าของบ้านเมืองในอดีตไม่ได้เลย และมุ่งที่จะพัฒนาอะไรต่ออะไรทางวัตถุเพื่อปัจจุบันและอดีตแต่อย่างเดียว

คงมีแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและคนรุ่นปู่ย่าตายายบางกลุ่มในบางท้องถิ่นเท่านั้น ที่ระลึกอดีตและเห็นความร่มเย็นเป็นสุขอย่างมีคุณภาพของอดีต

โดยเหตุนี้จึงเกิดพระราชดำรัสเพื่อเตือนสติคนทั้งชาติในเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหมายถึงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมท้องถิ่นอย่างมีคุณภาพอย่างที่เคยมีมา กับเรื่อง การเข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา แก่ผู้ที่รับผิดชอบในด้านการบริหารและการปกครอง

ความหมายของการเข้าถึงก็คือ “การเข้าถึงคนใน” เพื่อให้คนในเข้าใจและวิวัฒน์ตนเองในลักษณะที่เป็นการพัฒนาจากข้างล่างขึ้นบนโดยภาคประชาชนคม เพื่อต่อรองและสร้างคุณภาพกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจการเมือง จากข้างบนลงล่างของทางรัฐบาลนั่นเอง

โลกาภิวัตน์ในทุกวันนี้กำลังทำให้คนทั่วโลกอยู่ในภาวะโลกาภิวัตน์

อันเนื่องมาจากการที่คนยอมรับและรับรู้วิถีทางตะวันตกที่มาจากระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่ทำให้มีการซื้อเสียงขายเสียงในการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นระบบการปกครองที่ทำให้คนชั่วร้ายสามารถใช้เงินซื้อตำแหน่งเข้ามามีอำนาจในรัฐสภาและรัฐบาล และความเลื่อมใสในเรื่องเศรษฐกิจเสรีทุนนิยมที่ทำให้คนเน้นความเป็นปัจเจก เพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพรรคพวก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ทำให้คนที่เป่ยสัตว์สังคมกลายเป็นเดรัจฉานแย่งชิง แข่งขัน และทำลายล้างซึ่งกันและกันอย่างไม่มีสำนึกของคนที่อยู่ในชาติภูมิเดียวกัน

เดรัจฉานเหล่านี้มักเป็นพวกข้ามชาติและขายชาติ และเป็นที่มาของนายทุนกลุ่มหนึ่งที่มีศักยภาพเหนือรัฐและเหนือตลาดของโลกในขณะนี้

แต่การที่คนมีสติปัญญาในชาติจะหลุดพ้นจากการครอบงำของโลกาภิวัตน์นั้น จำต้องฟื้นวิถีตะวันออกและเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมาต่อรอง

เพราะวิถีตะวันออกนั้นคือวิถีทางของมนุษย์ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นมหากษัตริย์ ทรงเตือนบรรดาเจ้านายและขุนนางผู้รับผิดชอบในการบริหารบ้านเมืองสมัยนั้นว่า

ความรู้ ความก้าวหน้า และความเจริญทางตะวันตกนั้น จำต้องเรียนรู้และควรเรียนรู้ แต่อย่าให้ถึงขนาดเลื่อมใส

ก็เพราะไม่เชื่อถ้อยคำที่ทรงตกเตือนผู้นำสยาม จึงบ้ำฝรั่งมาจนทุกวันนี้

ในขณะที่ พระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันก็คือ

การหันมาใช้ระบบเศรษฐกิจอันเคยเป็นวิถีของคนตะวันออกที่รักษาคุลยภาพในเรื่องคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ อันเป็นมิติทางจิตวิญญาณและที่มาของความเชื่อทางศาสนาที่จรรโลงศีลธรรมและจริยธรรมของผู้คนในสังคม

เศรษฐกิจพอเพียงคือ เศรษฐกิจของคนที่อยู่กันเป็นกลุ่มบนผืนแผ่นดินเกิด เป็นสิ่งที่ควบคุมได้ เพราะผลิตเพื่อการกินอยู่ร่วมกัน ก่อนที่จะนำส่วนเกินไปเป็นสินค้า ทั้งวิถีตะวันออกและเศรษฐกิจพอเพียงก็คือสิ่งที่สร้างพลังต่อรองกับกระแสและการครอบงำของเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีที่เน้นการส่งออกตามนโยบายของรัฐบาลรวมศูนย์ที่เป็นทรรามาแทบทุกยุคทุกสมัย นับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา

ศรีศักร วัลลิโภดม เรื่อง
กฤณกรรณ สุวรรณกาญจน์ ภาพประกอบ

หมายเหตุ เคยพิมพ์ใน “จดหมายข่าวมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์” ฉบับที่ ๘๗ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๓

การเปลี่ยนชื่อประเทศจาก
“สยาม” มาเป็น
“ประเทศไทย”
โดยเปลี่ยนมาใช้ชื่อของดินแดน
มาเป็นชื่อของประเทศไทย
ซึ่งหลายคนไม่เห็นด้วย
โดยเฉพาะรัฐบุรุษอาวุโส
ปรีดี พนมยงค์
จึงกับเขียนบทความขึ้นมาแสดง
ความคิดเห็นคัดค้าน
ในการเปลี่ยนชื่อดังกล่าว
ที่แลเห็นว่าเป็นคนไทย
หาใช่เป็นเรื่องของเชื้อชาติ
หากเป็นสิ่งที่เกิดจากการบูรณาการ
ทางกาเมืองและวัฒนธรรม
ของผู้คนที่หลากหลาย
ในสยามประเทศมากกว่า
“สยาม” มาตุภูมิ